

Monumentnummer*: 528718

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Status rijksmonument
Inschrijving register* 12 juli 2010
Kadaster deel/nr 82654/41

Woonplaats*		Gemeente*		Provincie*			
Breda		Breda		Noord-Brabant			
Straat*	Nr*	House letter*	Toev.*	Postcode*	Woonplaats*	Situering	Locatie
Klokkenberg	127			4836 AZ	Breda		
Klokkenberg	125			4836 AZ	Breda		
Klokkenberg	85			4836 AZ	Breda		
Klokkenberg	94			4836 AZ	Breda		
Klokkenberg	88			4836 AZ	Breda		
Klokkenberg	96			4836 AZ	Breda		
Klokkenberg	98			4836 AZ	Breda		
Klokkenberg	95			4836 AZ	Breda		
Klokkenberg	91			4836 AZ	Breda		
Klokkenberg	128			4836 AZ	Breda		
Klokkenberg	123			4836 AZ	Breda		
Klokkenberg	135			4836 AZ	Breda		
Klokkenberg	87			4836 AZ	Breda		
Klokkenberg	133			4836 AZ	Breda		
Klokkenberg	90			4836 AZ	Breda		
Klokkenberg	97			4836 AZ	Breda		
Klokkenberg	89			4836 AZ	Breda		
Klokkenberg	129			4836 AZ	Breda		
Klokkenberg	130			4836 AZ	Breda		
Klokkenberg	92			4836 AZ	Breda		
Klokkenberg	132			4836 AZ	Breda		

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

<i>Straat*</i>	<i>Nr*</i>	<i>House letter*</i>	<i>Toev.*</i>	<i>Postcode*</i>	<i>Woonplaats*</i>	<i>Situering</i>	<i>Locatie</i>
Klokkenberg	126			4836 AZ	Breda		
Klokkenberg	122			4836 AZ	Breda		
Klokkenberg	131			4836 AZ	Breda		
Klokkenberg	93			4836 AZ	Breda		
Klokkenberg	124			4836 AZ	Breda		
Klokkenberg	86			4836 AZ	Breda		
Klokkenberg	99			4836 AZ	Breda		
Klokkenberg	65		D2	4836 AZ	Breda		
Klokkenberg	17			4836 AZ	Breda		
Klokkenberg	16			4836 AZ	Breda		
Klokkenberg	15			4836 AZ	Breda		
Klokkenberg	14			4836 AZ	Breda		
Klokkenberg	13			4836 AZ	Breda		
Klokkenberg	3			4836 AZ	Breda		
Klokkenberg	12			4836 AZ	Breda		
Klokkenberg	11			4836 AZ	Breda		
Klokkenberg	10			4836 AZ	Breda		
Klokkenberg	2			4836 AZ	Breda		
Klokkenberg	9			4836 AZ	Breda		
Klokkenberg	8			4836 AZ	Breda		
Klokkenberg	7			4836 AZ	Breda		
Klokkenberg	6			4836 AZ	Breda		
Klokkenberg	5			4836 AZ	Breda		
Klokkenberg	4			4836 AZ	Breda		
Klokkenberg	59			4836 AZ	Breda		
Klokkenberg	58			4836 AZ	Breda		
Klokkenberg	57			4836 AZ	Breda		
Klokkenberg	56			4836 AZ	Breda		
Klokkenberg	55			4836 AZ	Breda		
Klokkenberg	54			4836 AZ	Breda		
Klokkenberg	53			4836 AZ	Breda		
Klokkenberg	52			4836 AZ	Breda		
Klokkenberg	51			4836 AZ	Breda		
Klokkenberg	50			4836 AZ	Breda		
Klokkenberg	49			4836 AZ	Breda		

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

<i>Straat*</i>	<i>Nr*</i>	<i>House letter*</i>	<i>Toev.*</i>	<i>Postcode*</i>	<i>Woonplaats*</i>	<i>Situering</i>	<i>Locatie</i>
Klokkenberg	48			4836 AZ	Breda		
Klokkenberg	47			4836 AZ	Breda		
Klokkenberg	46			4836 AZ	Breda		
Klokkenberg	45			4836 AZ	Breda		
Klokkenberg	63			4836 AZ	Breda		
Klokkenberg	78			4836 AZ	Breda		
Klokkenberg	79			4836 AZ	Breda		
Klokkenberg	77			4836 AZ	Breda		
Klokkenberg	75			4836 AZ	Breda		
Klokkenberg	76			4836 AZ	Breda		
Klokkenberg	74			4836 AZ	Breda		
Klokkenberg	72			4836 AZ	Breda		
Klokkenberg	70			4836 AZ	Breda		
Klokkenberg	68			4836 AZ	Breda		
Klokkenberg	73			4836 AZ	Breda		
Klokkenberg	69			4836 AZ	Breda		
Klokkenberg	71			4836 AZ	Breda		
Klokkenberg	65			4836 AZ	Breda		
Klokkenberg	64			4836 AZ	Breda		
Klokkenberg	61			4836 AZ	Breda		
Klokkenberg	60			4836 AZ	Breda		
Klokkenberg	66				Breda		
Klokkenberg	67			4836 AZ	Breda		
Klokkenberg	62			4836 AZ	Breda		

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kadastraal object*</i>	<i>Appartement aanduiding</i>	<i>Grondperceel</i>
Ginneken	H			2564
Ginneken	H			2565
Ginneken	H			2566
Ginneken	H			2567
Ginneken	H			2568
Ginneken	H			2569
Ginneken	H			2570
Ginneken	H			2571
Ginneken	H			2572

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kadastraal object*</i>	<i>Appartement aanduiding</i>	<i>Grondperceel</i>
Ginneken	H			2573
Ginneken	H			2574
Ginneken	H			2575
Ginneken	H			2576
Ginneken	H			2577
Ginneken	H			2578
Ginneken	H			2581
Ginneken	H			2582
Ginneken	H			2583
Ginneken	H			2584
Ginneken	H			2585
Ginneken	H			2586
Ginneken	H			2587
Ginneken	H			2588
Ginneken	H			2589
Ginneken	H			2590
Ginneken	H			2591
Ginneken	H			2592
Ginneken	H			2593
Ginneken	H			2594
Ginneken	H			2595
Ginneken	H			2596
Ginneken	H			2597
Ginneken	H			2598
Ginneken	H			2599
Ginneken	H			2600
Ginneken	H			2601
Ginneken	H			2636
Ginneken	H			2637
Ginneken	H			2638
Ginneken	H			2639
Ginneken	H			2640
Ginneken	H			2641
Ginneken	H			2642

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kadastraal object*</i>	<i>Appartement aanduiding</i>	<i>Grondperceel</i>
Ginneken	H			2643
Ginneken	H			2644
Ginneken	H			2645
Ginneken	H			2646
Ginneken	H			2647
Ginneken	H			2648
Ginneken	H			2649
Ginneken	H			2650
Ginneken	H			2651
Ginneken	H			2684
Ginneken	H			2685
Ginneken	H			2686
Ginneken	H			2687
Ginneken	H			2688
Ginneken	H			2689
Ginneken	H			2690
Ginneken	H			2691
Ginneken	H			2692
Ginneken	H			2693
Ginneken	H			2694
Ginneken	H			2695
Ginneken	H			2696
Ginneken	H			2697
Ginneken	H			2698
Ginneken	H			2699
Ginneken	H			2700
Ginneken	H			2701
Ginneken	H			2702
Ginneken	H			2703
Ginneken	H			2704
Ginneken	H			2705
Ginneken	H			2706
Ginneken	H			2707
Ginneken	H			2708

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kadastraal object*</i>	<i>Appartement aanduiding</i>	<i>Grondperceel</i>
Ginneken	H			2709
Ginneken	H			2710
Ginneken	H			2711
Ginneken	H			2758
Ginneken	H			2760
Ginneken	H			2801
Ginneken	H			2839
Ginneken	H			2835
Ginneken	H			2836
Ginneken	H			2834
Ginneken	H	2766	A1	
Ginneken	H	2766	A2	
Ginneken	H	2766	A3	
Ginneken	H	2766	A4	
Ginneken	H	2766	A5	
Ginneken	H	2766	A6	
Ginneken	H	2766	A7	
Ginneken	H	2766	A8	
Ginneken	H	2766	A9	
Ginneken	H	2766	A10	
Ginneken	H	2766	A11	
Ginneken	H	2766	A12	
Ginneken	H	2766	A13	
Ginneken	H	2766	A14	
Ginneken	H	2766	A15	
Ginneken	H	2766	A16	
Ginneken	H	2766	A18	
Ginneken	H	2766	A19	
Ginneken	H	2766	A21	
Ginneken	H	2766	A22	
Ginneken	H	2766	A23	
Ginneken	H	2766	A24	
Ginneken	H	2766	A25	
Ginneken	H	2766	A26	

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kadastraal object*</i>	<i>Appartement aanduiding</i>	<i>Grondperceel</i>
Ginneken	H	2766	A27	
Ginneken	H	2766	A28	
Ginneken	H	2766	A29	
Ginneken	H	2766	A30	
Ginneken	H	2766	A31	
Ginneken	H	2766	A32	
Ginneken	H	2766	A33	
Ginneken	H	2766	A34	
Ginneken	H	2766	A35	
Ginneken	H	2766	A36	
Ginneken	H	2766	A37	
Ginneken	H	2766	A38	
Ginneken	H	2766	A39	
Ginneken	H	2766	A40	
Ginneken	H	2766	A41	
Ginneken	H	2766	A42	
Ginneken	H	2766	A43	
Ginneken	H	2766	A44	
Ginneken	H	2766	A45	
Ginneken	H	2766	A46	
Ginneken	H	2766	A47	
Ginneken	H	2766	A48	
Ginneken	H	2766	A49	
Ginneken	H	2766	A50	
Ginneken	H	2766	A51	
Ginneken	H	2766	A52	
Ginneken	H	2766	A53	
Ginneken	H	2766	A54	
Ginneken	H	2766	A55	
Ginneken	H	2766	A56	
Ginneken	H	2766	A57	
Ginneken	H	2766	A58	
Ginneken	H	2766	A59	
Ginneken	H	2766	A60	

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kadastraal object*</i>	<i>Appartement aanduiding</i>	<i>Grondperceel</i>
Ginneken	H	2766	A61	
Ginneken	H	2766	A62	
Ginneken	H	2766	A63	
Ginneken	H	2766	A64	
Ginneken	H	2766	A65	
Ginneken	H	2766	A66	
Ginneken	H	2766	A67	
Ginneken	H	2766	A68	
Ginneken	H	2766	A69	
Ginneken	H	2766	A71	
Ginneken	H	2766	A72	
Ginneken	H	2766	A73	
Ginneken	H	2766	A70	

*Omschrijving***

Inleiding

SANATORIUMGEBOUW behorende tot het sanatoriumcomplex De Klokkenberg, gebouwd in 1951-1953 naar ontwerp van de architecten C.H. de Bever en C.M. van Moorsel Pzn. in traditionalistische stijl. Het sanatoriumgebouw is onder te verdelen in een hoofdgebouw, verpleeggebouwen, kapel, economiegebouw, binnenplaatsen en galerijen. Het hoofdgebouw met de verpleegvleugels voor tuberculosepatiënten richt zich op het zuidoosten zodat het veel zonlicht zou binnenkrijgen en een wijds uitzicht op het beekdal van de Mark heeft. Het gebouw heeft een symmetrische opzet waarbij de kapel in de as staat en de bouwmassa's door gangen zijn verbonden. De kapel heeft hierbij een dominante positie vanwege de grootte en de positionering: de kapel is het eerste bouwdeel dat de bezoeker gewaar wordt vanaf de entree.

Cornelis Hubertus (Cees) de Bever (1897-1965), architect uit Eindhoven, was sterk beïnvloed door het werk van Kropholler en Granpré Molière en tevens Eschauzier en Rouville de Meux. De architectuur van de kapel en de torens van het hoofdgebouw van De Klokkenberg worden aan De Bever toegekend vanwege de gelijkenissen met andere werken van zijn hand zoals het PNEM gebouw in 's-Hertogenbosch en de OLV Hemelvaartkerk in Raamsdonkveer. De architect Cornelis Marie van Moorsel (1892-1962) werkte na zijn studie bij A.J. Kropholler en was lange tijd redacteur van het R.K. Bouwblad. Zijn bekendste werk is het sanatorium Bergh en Bosch te Bilthoven dat hij ontwierp met B.M. Koldewij. Vanwege de overeenkomsten met de plattegrond van Bergh en Bosch wordt vermoed dat Van Moorsel bij het ontwerpen van De Klokkenberg voornamelijk aan de lay-out en de detaillering van de lighallen heeft gewerkt. De gebrandschilderde ramen zijn van de Brabantse kunstenaar Marius de Leeuw (1915-2000).

Van 1954-1969 werd de verpleging gedaan door de Zusters Franciscanessen van de Onbevleete Ontvangenis der H. Moeder Gods te Veghel. Zij waren gehuisvest in het zusterhuis. Vanaf 1969 werden er geen TBC-patiënten meer opgenomen en kreeg het complex een ziekenhuisfunctie. De aard van deze functie brengt met zich mee dat het complex diverse malen verbouwd is.

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

In de kapel, die is gedesacraliseerd, zijn op het orgelbalkon en in de voormalige sacristie elementen opgeslagen die tot de aankleding van de kapel behoorden zoals banken, beelden en een bronzen crucifix. De gekruisigde Christus met een tekstrol JESUS NAZARENUS REX JUDAORUM (INRI) is voorzien van de tekst: Geschenk van de architecten De Bever en Van Moorsel 1953 EV.

Omschrijving

Het SANATORIUMGEBOUW heeft een samengestelde, symmetrische plattegrond met aan de zuidzijde het hoofdgebouw met verpleegvleugels, aan de noordzijde de kapel, aan de westzijde het zusterhuis en aan de oostzijde het economiegebouw. Deze gebouwdelen zijn verbonden door éénlaags verbindingsgangen die tevens twee binnenplaatsen vormen. De verbindingsgangen zijn bouwlichamen met gesloten zadel of lessenaarsdaken met toegangsdeuren en vensters. De binnenplaatsen worden ontsloten door poorten. De architectuur bestaat uit sober baksteen metselwerk met regelmatige vensterindeling die is verlevendigd door architectonische elementen zoals biforae en triforae, muraalbogen en loggia's. De vensters bevatten houten kozijnen met stalen ramen, waarvan een groot deel is vervangen door kunststof kozijnen en ramen. Accenten zijn aangebracht in natuursteen. De draagconstructies bestaan voornamelijk uit gewapend betonnen vloeren of uit enkelvoudige houten vloeren. De kapconstructies bestaan uit ijzeren spanten met gordingen en beschoten daken gedekt met pannen. Een belangrijke karakteristiek is de structuur met verbindingsgangen waardoor binnenplaatsen worden gevormd. In deze verbindingsgangen zijn poorten aangebracht, met zorgvuldig gemetselde bakstenen koepelgewelven. Boven een aantal toegangsdeuren zijn boogvelden voorzien van siermetselwerk. In het interieur is een structuur met gangen en trappenhallen voorzien van natuursteen.

HOOFDGEBOUW

Exterieur

Het hoofdgebouw bestaat uit een hoofdvleugel van vier bouwlagen met kap, aangrenzend twee vleugels van drie bouwlagen. De oostelijke vleugel was voor de verpleging van mannen, de westelijke vleugel voor de verpleging van vrouwen. Op de overgang van de vleugels zijn accenten aangebracht in de vorm van twee torens met een naaldspits. Beide zijvleugels hebben aan de uiteinden een afzonderlijk éénlaags gebouw voor klassenverpleging en waren door een gang met de andere vleugels verbonden. Het gebouw is opgetrokken in baksteen en heeft een regelmatige vensterindeling. Centraal in de noordgevel, aan de binnenplaats, is de hoofdentree aangebracht. Deze is opgebouwd uit drie natuurstenen gewelven die steunen op twee ronde kolommen. De entree wordt benadrukt door de een stenen reliëf met gedeeltelijk geabstraheerde voorstellingen die verwijzen naar Genesis, in het midden het motief van de *Maiestas Domini*, een Christusfiguur zittende op een boog. In de entree is een gedenksteen voor de bouw van het sanatorium geplaatst. De noordgevels van de verpleegvleugels hebben uitspringende gebogen muurvlakken met glas-in-loodvensters. De verpleegvleugels hebben aan de zuidzijde een getrapte opbouw met op de begane grond een open beddenhal met geknikt betonnen dak en op derde bouwlaag een ligstoelenhal. De hallen kenden een open opzet.

Interieur

De representatieve ruimtes hebben een rijke afwerking en de gebruiksruimtes zijn sober vormgegeven. Door modernisering en uitgevoerd aan het einde van de 20ste eeuw is het interieur gewijzigd. De hoge centrale entreehal heeft een uitbouw in de zuidgevel die is voorzien van glas-in-loodramen van Marius de Leeuw (gedateerd 1954). In de hal is tegen de westelijke wand een tegeltableau aangebracht waarop de situering van De Klokkenberg staat weergegeven, vermoedelijk ook van Marius de Leeuw. De trappen hebben natuurstenen treden bekleed met leisteen en sober gedetailleerde traphekken met houten leuning. Op de vloeren van de traphallen

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

liggen leistenen platen. De wanden hebben een bakstenen lambrisering met een plint van geglazuurde stenen. De bakstenen wand in de traphal is opengewerkt met nissen. De bovenverdieping, die geen representatieve functie had, kent een eenvoudiger afwerking. De trap heeft hier treden van gebakken tegels. De gangen zijn onderverdeeld in segmenten door tudorboogvormige tochtportalen met klapdeuren. In de nog oorspronkelijke glasdeuren zijn klokjes geëtst.

Aan de noordzijde van het hoofdgebouw een binnenplaats met aan beide zijden verbindingsvleugels met galerijen die aan de westzijde leiden naar het zusterhuis aan de oostzijde naar het economiegebouw. De binnenplaats wordt aan de zuidzijde afgesloten door een galerij en aan de noordzijde door de kapel.

ZUSTERHUIS (westelijk carrégebouw)

Exterieur

Het zusterhuis heeft een carrévormige plattegrond, bestaande uit drie vleugels van twee bouwlagen met een zadeldak en dakkapellen. De binnenplaats wordt gesloten door een verbindingsgang van één bouwlaag. De oostgevel van het zusterhuis sluit aan op een binnenplaats en is voorzien van een arcade met natuurstenen kolommen en twee verbindingsgangen. De westgevel is verlevendigd met muraalbogen.

Interieur

De begane grond is ingedeeld met een kruisgang waaraan vertrekken liggen. De verdiepingen kennen een indeling met een middengang. De gangen zijn sober vormgegeven terwijl de traphallen architectonisch verder zijn uitgewerkt. Ter plaatse van de aansluiting op de verbindingsgang op de zuidoosthoek bevindt zich een hal waarbij van natuurstenen kolommen de draagmuren vervangen.

ECONOMIEGEBOUW (oostelijk carrégebouw)

Exterieur

Het economiegebouw heeft een carrévormige plattegrond, gevormd door drie vleugels van twee bouwlagen met zadeldak en dakkapellen. Een vierde (oostelijke) vleugel van één bouwlaag sluit de binnenplaats. Hier bevindt zich de keuken. De westgevel sluit aan op een binnenplaats en is voorzien van een arcade met natuurstenen kolommen met daarover een houten draagbalk die de aankapping draagt. Op de galerij sluiten twee verbindingsgangen aan. De entree bevindt zich in de westgevel. De noordgevel heeft rechthoekige vensters, een triforium met natuurstenen deelzuilen en een loggia op de westhoek. De zuidgevel en oostgevel hebben een sobere gevelindeling. De dakkapellen zijn bekleed met keramische daktegels en hebben houten kozijnen met stalen ramen.

Interieur

De begane grond is ingedeeld met een kruisgang waaraan vertrekken liggen. De verdiepingen kennen een indeling met een middengang. De gangen zijn sober vormgegeven terwijl de traphallen architectonisch verder zijn uitgewerkt. Ter plaatse van de aansluiting met de verbindingsgang is een hal waarbij natuurstenen kolommen draagmuren vervangen.

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Het economiegebouw en het zusterhuis zijn met de kapel verbonden door middel van verbindingsgangen, waarin poorten zijn aangebracht.

KAPEL

Exterieur

De neo-romaanse kapel heeft een basilicale opzet met een schip met transeptarmen, een forse vieringtoren, een absis en een entreepartij. De entreepartij is opgetrokken in tufsteen en bezit een tentdak, bekroond met een bol met daarop een kruis. Boven de dubbele ingangsheuren zijn de letters D.O.M. aangebracht. In het boogveld boven de deur een reliëf met het Maiestas Domini motief, voorstellende Christus in een mandorla omringd door een stier, een adelaar, een mensfiguur en een leeuw: de symbolen voor de vier evangelisten Lucas, Johannes, Matthëus en Marcus. Voor de entree is een stoep aangebracht. Het schip is gedekt met een zadeldak en heeft in de zijgevels rondboogvormige ramen. De vieringtoren heeft rondboogvormige ramen en een tentdak met daarop een met lood bekleed klokkentorentje bekroond met een filigraan bol met een kruis. De transeptarmen hebben biforae en schilddaken.

Interieur

Het interieur van de kapel kent een sobere afwerking. De wanden bestaan uit schoon metselwerk en de vloeren zijn voorzien van leistenen plavuizen. Vanaf de entree gezien: de zijbeuken worden van de middenbeuk gescheiden door arcades met natuursteen kolommen. De middenbeuk heeft een vlakke balkenzoldering met moer- en kinderbinten, het koor en de zijruimten hebben een aankapping met balkenzoldering waarvan alleen de moerbalken in het koor voorzien zijn van sleutelstukken. Alle moerbalken rusten op natuurstenen consoles. Aan de westzijde een zijkapel met altaar. Aan de oostzijde een kapel. In het middenschip staat aan de zuidzijde op het balkon een orgel van de gebr. Vermeulen uit Weert. Het orgelbalkon rust op een arcade, die is dichtgemetseld waardoor de onderliggende ruimte bij een toegangsportaal is getrokken. Aan de weerszijden van het ingangsportaal zijn nevenruimten gelegen. Aan de westzijde zijn toiletten geplaatst, aan de oostzijde is de sacristie. In het metselwerk van de muren zijn elementen opgenomen zoals natuurstenen wijwaterbakjes en ijzeren kandelaars met daaronder een natuurstenen kruisje.

Waardering

Het SANATORIUMGEBOUW van het complex Sanatorium De Klokkenberg is van algemeen belang als toonbeeld van de vroege wederopbouw en tevens als evidente mijlpaal in de ruimtelijke ontwikkeling van Nederland:

- als uitdrukking van een sociale ontwikkeling, de bestrijding van tuberculose;
- vanwege de cultuurhistorische waarde als uitdrukking van de wijze waarop de sociale en rooms-katholieke structuur van de jaren 50 tot uitdrukking komt in de aanwezigheid van een kapel, aparte verpleeggebouwen voor mannen en vrouwen en de gedeelten voor 'klasse-verpleging' en een zusterhuis;
- vanwege het belang van het gebouw in de oeuvres van C.H. de Bever en C.M. van Moorsel.;
- vanwege de ensemblewaarde met betrekking tot de functionele en visuele relatie tussen de verschillende complexonderdelen;

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

- vanwege de ensemblewaarde wegens de hoogwaardige kwaliteit van de bebouwing en de historisch- ruimtelijke relatie met de groenvoorzieningen, wegen, wateren en bodemgesteldheid;
- vanwege het belang van het gebouw in de relatie tot de visuele gaafheid van de landschappelijke omgeving;
- vanwege het belang van het gebouw wegens de typologische en functionele zeldzaamheid;
- vanwege de imposante stedenbouwkundige opzet met groenaanleg;
- als gaaf voorbeeld van een naoorlogs sanatorium in traditionalistische stijl;
- als uitdrukking van een sociale ontwikkeling, de bestrijding van tuberculose;
- vanwege de cultuurhistorische en architectuurhistorische waarde als uitdrukking van de wijze waarop de sociale en rooms-katholieke structuur van de jaren 50 tot uitdrukking komt in de aanwezigheid van een kapel, aparte verpleeggebouwen voor mannen en vrouwen en de gedeelten voor 'klasse- verpleging' en een zusterhuis;
- vanwege de imposante stedenbouwkundige opzet en de samenhang met de groenaanleg;
- vanwege de grote mate van gaafheid;
- vanwege de grote mate van herkenbaarheid in het oeuvre van C.H. de Bever en C.M. van Moorsel;
- vanwege de zeldzaamheid van het gebouwtype; het is een van de laatste voorbeelden van sanatoriumbouw.

Hoofdcategorie

Cultuur, gezondheid en wetenschap

Subcategorie

Gezondheidszorg

Functie

Sanatorium